

Pál-Antal Sándor

Képviselő választások Marosvásárhelyen 1848 júniusában

Az 1848 június végi napokat Marosvásárhelyen a választási láz légköre uralta. A pesti népképviselői országgyűlésre küldendő képviselők választásának a lebonyolításával volt elfoglalva a város és Marosszék előljárósága is. Az unió szentesítése után a választások lebonyolítását az utolsó erdélyi rendi országgyűlés 2. törvénycikke szabályozta (a magyar választási törvény mintájára 1848-ki V. törvénycikk).

Az új szabályozás szerint a városokban szavazati jogot kaptak a korábban is választójoggal rendelkező polgárok mellett, akik 300 ezüst forint értékű házzal és földdel rendelkeztek, a kézművesek, kereskedők és gyárosok, ha legalább egy segéddel dolgoztak, akik tőkéjükből évi 100 forint jövedelemmel bírnak valamint az értelmiségiek (lelkészek, tanárok, tanítók, jogászok, orvosok és mások). Megválaszthatók voltak, akik betöltötték a 24 évet és magyarul tudtak. Nem választhattak a nők, a gyámság alatt állók, és a büntetett előéletűek.

A város alkalmazta az új eljárási előírásokat. E célból létrehozták a Középponti Választmányt, amelynek feladata a választásra jogosultak összeírása és a választás lebonyolítása volt. A választmány elnöke Gyöngyösi Lajos tanácsos lett. A választás lebonyolítására a Választmány két bizottságot alakított. Az egyik a választójoggal rendelkezők összeírásával, a másik a szavazatok beszedésével és összeszámlálásával foglalkozott.¹

A június 20-án megalakult választmány másnap nekifogott a választók névsorának az elkészítéséhez, amelyet 25-én este lezártak tekintett. Másnap a negyed kapitányok és a tízesek jelenlétében ellenőrizték az elkészült lajstromokat, 27-én pedig a szavazatok számbavételéhez fogtak. Ez volt az első szavazói névsor alapján lebonyolított választás Marosvásárhelyen. Amikor a bizottság a 107. szavazat számbavételéhez ért, több polgár közbe lépésére kénytelenek voltak az akciót megszakítani. A közbe avatkozók a szavazók névsorának a kiegészítését kérték, mivel többen kimaradtak abból. A szavazatok ellenőrzésére a Választmány elnöke a szavazat számláló bizottságot még hat személlyel kiegészítette.

A választásra jelentkező, de szavazati joggal nem bíró személyekről egy külön lajstromot készítettek. Végül június 28-án estére a választást befejezték. 880 polgár szavazott. A szavazat

---

¹ Pál-Antal Sándor: *Marosszék és Marosvásárhely az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején. Korabeli iratok, jegyzőkönyvek, lajstromok.* Haáz Rezső Alapítvány. Múzeumi Füzetek 19. Székelyudvarhely, 2001., 181–182.

számlálást a bizottság a nyilvánosság előtt végezte. A legtöbb szavazatot, és egyben képviselőséget Dobolyi Sándor és Topler Simon kapta. Az előbbi 735-öt, az utóbbi 501-et.²

A választás, úgy tűnik, zavar mentesen zajlott. A megválasztottak korábban is képviselték a várost az erdélyi országgyűlésen. Dobolyit, aki marosszéki birtokosként a széki választásokon is részt vett, Berzenczeyék kortes akcióik során, az egyik röplapjukon másod rendű kiskeresztes pechovichok közé sorolták.³ A középponti választmány jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a választások során, vagy azt megelőzően nem folyt sem korteskedés, sem pártharc. Úgy látszik, hogy a választójoggal rendelkező városi lakosok körében politikai irányzatok, állásfoglalások még nem kristályosodtak ki. Mindkét képviselő a városi tanács embere volt, és annak érdekeit képviselte a parlamentben.

Marosszéken a korábbi választójoggal rendelkezők, gyakorlatilag a nemesek mellett választhattak a fejadón kívül legalább 8 forintnyi adót fizetők, valamint a faluközösségek 1-2 képviselője. A marosszéki választás június 27-én viharosnak bizonyult. Itt, elsősorban Berzenczey László kortes tevékenységének köszönhetően akcióba lépett a főként fiatalokat tömörítő ellenzéki szabadelvű párttá vált reform mozgalom. A rendkívüli szónoki tehetséggel rendelkező fiatal politikus, aki évekkal ezelőtt bekapcsolódott a szabadelvű reform mozgalomba, már 1848 márciusában, a városban hirtelen fellángolt reformmozgalom élére állt.

Akkori tevékenységével kapcsolatosan Imreh Sándor nyomdász visszaemlékezéseiben a március végi marosvásárhelyi események leírásában Berzenczeyvel kapcsolatosan a következőket írta: „Az estvéli fáklyás menetek, tüntetések nagyon gyakoriak voltak akkor, nemzeti zászlókkal díszítetten egyik utcán fel s a másikon le a Rákóczi induló lelkesítő hangjai mellett, éljenezve Kossuthot, a független magyar ministeriumot, szabadságot, sajtószabadságot, uniót, egyenlőséget, testvériséget stb, stb. Más indulóra még csak gondolniok sem volt szabad a népzenezőknek a Rákóczi indulón kívül. ... Nagyon népszerű ember és hatalmas népszónok volt akkor Marosvásárhelyt Berzenczey László, ki akkori szék (ma megye) gyűléseken s más népes összejöveteleken hallatta népszerű szónoklatát. A helyi ev. ref. főtanodai fiatalság nagyon bálványozta őt. ... Berzenczey Lászlót a fiatalság, egyetértve a városi polgársággal, hetente kétszer-háromszor is megtisztelte fáklyásmenettel. Stb.

Berzenczey ez alkalommal a harmadik képviselői mandátumára készült, és alaposan előkészítette megválasztását. Berzenczey népszerűségét, helyzeti előnyét gátlástalan korteshadjárral ki is használta.

---

² Uo.

³ Uo. 182.

De nézzük a választások lebonyolítását. Az akkori székgyűlésről készült jegyzőkönyv szerint a választás szervezeten folyt. A választásra annyian összegyűltek, hogy a székház udvara kicsinek bizonyult. Ezért a helyszín a Teleki könyvtár udvarára került. A rendezvényen Marosszék főkirálybírája, gr. Toldalagi Ferenc elnökölt. A gyűlés elején felolvasták a Főkormányzék június 7-ki és István főherceg nádor és helytartó rendeletét a július 2-ára kitűzött pesti „közös hongyülésre küldendő követek” megválasztására.⁴

A választás lebonyolítására nem hozták létre a választási törvény által előírt Központi Választmányt, hanem a régi gyakorlat szerint, csak egy szavazat beszedő bizottságot. A közgyűlés az idő rövidségére hivatkozva elhatározta, hogy a „választás titkos szovatozás útján kezdődjék meg, úgy pediglen, hogy csak a jelenlévő tagok szózatolhassanak”.⁵ Az után a visszaélések megakadályozására a kapukat bezárták, a szavazatgyűjtő ládát az udvar egyik kapujához helyezték, ahová a választók a szavazatszedő bizottság előtt céduláikat betették, majd az udvarról távoztak. Délután elfogadták a délelőtti ülésről készült jegyzőkönyvet, valamint a szavazatszedő bizottság jelentését. A szavazatszedő bizottság beszámolója szerint Antal Imre 761, Berzenczey pedig 757 szavazatot kapott, a konzervatívok képviselői közül Dósa Elek 8-at, Horváth István pedig 4-et.

A közgyűlés a megválasztott képviselőket utasítással is ellátta. Feladatuk kapták, hogy „igyekezzenek az székely nemzet jóllétét előmozdítani, s annak terhein könnyítést eszközölni, a nemzet ősi törvényeit és szabadságait másokkal is megismertetni, s azoknak fenntartására erőteljesen munkálkodni. Továbbá, vívják ki, hogy Marosvásárhelyről a tekintetes Királyi Tábla nemcsak hogy el ne mozdíttassék, de sőt más országos hivatalok is, név szerint a kincstár is ide szállíttassék. Eszközöljék ki a kereskedelem előmozdítása tekintetéből a vasútvonalnak erre hozatalát. Indítványozzák és munkálkodják, hogy a székelyekről a főadó elenyésztesse, s a só ára is lehetőségig leszállíttassék.”⁶

Már a választás lebonyolítása alatt br. Kemény Pál óvást jelentett a szabálytalanságok miatt, óvására pedig ellenfelei ellenórással éltek. Báró Kemény Pál minden határozatot, különösen a képviselőválasztást törvénytelennek és erőszakosnak tartotta. Majd a pesti országgyűléshez folyamodott a választás érvénytelenítéséért. A pesti országgyűléshez címzett, „Tisztelt Képviselői Tábla” címet viselő folyamodványában felsorolta az észlelt szabálytalanságokat, a választást megelőző erőszakos korteskedő megnyilvánulásokat, amelyhez a választást megelőző napokban a városban megjelent röpcédulákat is mellékelte.

---

⁴ Uo. 178.

⁵ Uo. 179.

⁶ Uo. 180.

A feljelentésből kitűnik, hogy a választással kapcsolatosan nem tartották tiszteletben a választás lebonyolítására vonatkozó törvényes előírásokat: nem létesítettek több tagból álló középponti választmányt, amely közvetlenül a belügyminiszterrel kellett tartsa a kapcsolatot a választási ügyek megoldása és a választás lebonyolítása terén; a választásra egyszerűen hívták egybe a „székbeli karokat és rendeket”; a székek választási kerületekre osztását szóba sem hozták, tanácskozás tárgyává sem tették, így Nyárádszereda környékének választójoggal rendelkező szavazói Marosvásárhelyen meg sem jelentek. Számításai szerint ezzel magyarázható, hogy a 6–7 ezer szavazó közül a közgyűlésen csak 700 szavazó volt jelen. Igaz ugyanakkor, amit nem vett tekintetbe, hogy a törvény azt is előírta, hogy „a rögtöni alkalmazás lehetségesítését is tekintetben vévén”, vagyis számolt az előírások nem teljes betartásával.

De az új választási rendszerre való átállás az adott körülmények és az idő rövidege miatt megvalósíthatatlannak bizonyult. A választásokat egyébként egész Erdélyben közgyűléseken bonyolították le, és a követek a legnagyobb népszerűségnek örvendő személyek közfelkiáltással lettek. Vagyis csak részben érvényesülhetett a népképviselő elve.⁷ Kemény a választás lefolyását is nehezményezte. Arra panaszkodott, hogy a szavazás azon felszólítás alatt történt, miszerint akinek nincs a kalapjába tűzve a Berzenczey – Antal Imre nevét tartalmazó cédula, a gyűlésből kivetendő, a szavazás után a résztvevők vissza nem térhettek, a szavazatszedők pedig mind Berzenczey emberei voltak.

A választást megelőzte egy erőszakos korteshadjárat is. A közgyűlés előtti napon országos vásár volt a városban. Ezen a napon, a közhelyeken többféle röplapot is terjesztettek. Az egyik a maroszéki „pechovichok”⁸ nevét tartalmazta, két csoportra osztva őket: „főrangú nagykeresztes pechovichokra” és „másodrendű kiskeresztesekre”. Az első csoportba sorolták Paniti Nagy Józsefet, Dósa Eleket, Bothos Samut, Toldalagi Ferenc főkirálybíró, br. Kemény Pált, Pál Károlyt és Vályi Károlyt. A második csoportban találjuk Szentiványi János és Szeredai Benedek alkirálybírókat, Dobolyi Sándort és másokat.⁹ Az egyik „népdal” első sorai Berzenczeyt ekként dicsőíti:

„Aki sánta, csak sántikál
Fontos az unió Zászló
A rossz kaszás rosszul kaszál
Éljen Berzenczey László.”¹⁰

⁷ Csizmadia Andor: *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben (Az első képviselői választások)*, Bp. 1963.,

⁸ Pecsovicsoknak hívták gúnyosan a császári udvar konzervatív politikájához ragaszkodó, illetve a túlbuzgó kormánypárti politikusokat.

⁹ Pál-Antal 2001., 182.

¹⁰ Uo. 183.

A fáklyás felvonulások alkalmával énekelt kortes dal is Berzenczeyéket élteti:

„Fontos az uniós zászló
Éljen Berzenczey László
minthogy téged szeretünk
másik legyen Antal Imre
Józan ész és tiszta kebel
Székel ügghöz e kettő kell”¹¹

A választás előtti este Berzenczei emberei többek között gr. Lázár Móric háza előtt gyülekeztek „hol polgárvér kiontásának s családja árván maradásának fenyegetései közt szólítottatott fel elveinek s céljainak megváltoztatására – példalózik Kemény Pál – s a gyűlésben pedig ugyanő a leggorombább méltatlanságokkal illetetett.” Másnap reggel a tömeget br. Kemény Pál és Dósa Elek háza előtt vezérelték el, és ablakaik alatt lövöldöztek.¹²

A korabeli viszonyok között a marosszéki választás érvényes maradt. Egyébként a legtöbb megyében és a többi székely széken sem tartották be a törvényes előírásokat, amelyek alkalmazására nem volt felkészülve sem a közigazgatás, sem maga az erdélyi társadalom.

Kézirat, az EME Marosvásárhelyi Fiókegyesülete és a Borsos Tamás Egyesület 2017. november 18-án, Marosvásárhelyen tartott konferenciáján elhangzott előadás.

---

¹¹ Pálmány 2002, 105.

¹² Pál-Antal 2001, 185–186

